

گنجینه ۲۲
سال ۱۳۴۲

3/1969

۱۲۷۷

۱۳۳ (۱۳۳۰)

ددي گڼې مضا مېن

زراعتي اټکشا ف. د پښتني
۳ مخ

مړه پښتنه. د پښتني ۳ مخ
د آريالادو اټکدارانو ۱ مخ

د هر مېر جغرافيا لۍ.

وضع ۵

مخکنه په څه شکل ده ۹

پخواني ورځي ۱۳

چې د پوه مړه شي ۲

د مور لفظ ۱۳

د ادب لومړی ۱۴

چې د ورو پا سان ۱۸

په نړۍ کې تر ۱۸

د علمي سيلو ۲۰

ادب د عمل په غېږ کې ۲۰

لوی علمي معلومات ۲۱

ما کس پلا لک يا ۲۲

پاولي تر ۲۲

د سپينوز روښنوالي ۲۴

افغانې کوچيان ۲۶

پياوړي ادب ۲۸

د کند ها را د مير منو ټولنه سر بيره پردې چې دهيواد د ښځو د نهضت
په پر مخ تلل کې ستر رول لوبوي د دې سيمې د مېرمنو د طبقي د
ذهني تنوير او په کورني چارو کې په تيريه بيا د کوچنيانو د روزنې
په چارو کې د قدر وړ خدمتونه کړي پدي

زراعتی

الکشاف

محرنگه چی دنری پرمخ
توله ژوی و غذا ته اوتها
لری او دا هغه لرژی ده
چی د انسان د وجود په
ساخته مانی شکل کی ستر
نغیر او تحول راولی، نو
د ضرورت په لحاظ انسانانو
ددغی غریضی له مخی
و کپرای سواي چی دغلو، دانو
د او اوعو د پیژندلی او د
کرهڼی د تکامل او الکشاف
په برخه کی په مختلفو
طریقو باندی په مادی او
معنوی احاطه پری ومومی
چی د لرغونی زمانی په
ادوارو کبی ئی حرکت
تحولونه په برخه شول چی
نتیجه ئی اوس په اکثر و
متمدنو او مخ پر الکشاف
روانو هیوادو کی لیدل
کیدی او هر هیواد کوښښ
کوی چی پدغه برخه کی د
نوو علومو د مختلفو طریقو
له لاری په میکا نیزه سیستم
سره د ارزاقی موادو د
تولید د ارزښتو نو له مخی

اقتصادی بنیاد ټینګ او
خپل اقتصاد ددغی لاری
ورخ په ورخ غښتلی کړی
خو پدې کی شک نشته چی
بالاخره به دا هاند ددې
موجب وګرځی چی په میکا
نیزه شکل سره به د ارزاقی
تولیداتو د ډېر تولید په اثر
ددغاتی موادو قیمت له منځه
ایسته شی. په اوسنی
شرایطو کی زموږ په ګران
هیواد کی چی نفوس ورخ
په ورخ مخ پر زیاتیدو دی
نودغلو دانو د کرهڼی نتیجه
دغوايو په اوږه د تولید د
توان له مخی د ډېر وړ نه ده
ځکه چی نړدوو پنځه کلنو
الکشافی پلانو د مخکښی
زموږ په هیواد کی زراعت
په علمي او تخنیکي پلوه سره
ډده نه وه کړی او زموږ د
بزرګو طبقی د اکثری برخي
د ژوندانه سطح د ډېر وړ نه
وه او په ډېرو نامساعدو
شرایطو کی ئی ژوند کاوه
کله چی زموږ متبوعه
حکومت د وګړو د آرامی
د ډېر وړ نه و ځکه او د پښتو د
خړوبولو او همدارنگه د
زراعتی تولیداتو د زیات
والی په غرض د الکشافی
پلانو په لړ کی په اوسو
پروژو لاس پوری کړی نو ئی
د هیواد په مختلفو برخو کی
بندونه او د اوبو لګولو لوی
لوی کانا لونه په اساسی

ډول جوړه کړل چی علاوه پر
پخوانیو سرونو د ګرو اوس
په زرهارالو بی کوره ناقلمین
په راحت ژوند وړ باندی کوی
او همدارنگه ئی د عصر د
مفتضا سره سم د عصری میکا
نیزی د اوسیدلو په غرض
یو شمېر پراګتورونه وازه
کړل او د مناسبو شرایطو په
مقابل کی ئی د ګروندګرو په
واک کی پریښودل چی دا
کار له یوازی د کرهڼی د
تکامل او د زراعت د تخنیک
سره د ګروندګرو د آشنا
کیدو په لاره کی لګتور
اقدام کول کیدی بلکله د
مملکت د اقتصادي بنیاد
مزی ئی هم غښتلی کړ ځنګه
چی زموږ ګران هیواد
افغانستان د اقلومی شرایطو
په لحاظ د زراعت له پاره د
نړی لړۍ پر وړاندو مساعد
دی نو لازمه ده چی د زمانی
د ابعادو په توجیه سم دیوی پوهی
جامعی په شان له دغه راکړل
شوی نعمت څخه لکه څنګه
چی ښائی دخپل مټ په قدرت
په زړه پوری ټکته لاس ته
راوړو ځو و کړای شو چی
په عمیق نظر د اجتماعي
تحول او ډېده پړاو نه تر شا
پریږدو او د ګران هیواد د
ارتقا پاره نور هم خدمت
مصدر وګرځو.

د آريانا د واكدارانو پخواني سلسله

په کار لاس پوري کړ، د
بابر د دورې څخه نه وې
پاداور لنگ زيب تردوري
د ۹۳۲-۱۱۱۸ هـ د هند
کورگاني امپراتوران
نل د پښتو سره په جگړه کې
اخته وه، په دغه مهال کې د
پښتني شخصيت او ستر
نارينه وڅخه يو هم خوشحال
خان خټک دی.

دغه دورې ادقلم خاوند
خوشحال خان د پښتو د
تاريخي عظمت د احيا د پاره
داور لنگ زيب د قواو سره
وجنگېدې دغه نوموړې په

۱۰۶۴ هـ - ۱۶۶۴ م) کال د
اور لنگ زيب له خوا پښتني
شو، خلور کاله کې په پښتني
خاذه کې تير کړه سره لدې
چې دمخې څخه ايله شو
دده ملي پښتني روح په
خوځېدو راغی.

دغه نوموړې د مغلو
سره لويې او مشهورې
مجارې دای دی:

- (۱) - د لوبار مجار په
- (۲) - د تار مجار په
- (۳) - د خانچ مجار په او

نوري.

په پای کې دغه ستر پښتون
نور پالي مېرمنه په ۱۱۰۰ هـ
۱۶۹۱ م) کال کې وفات شو.

پر مختلفو علاقو لکه دېلي، بنگال، پنجاب، دکن، گجرات، مالوه
مندو او نورو پاچهۍ او سلطنت کې پښتني، چې هغه لوی پياوړې
قطب الدين ايبك آرامشاه، شمس الدين التمش، رکن الدين،
فيروز شاه، ملکه رضیه، مهزالدین بهرام شاه، علاءالدین محمود
ناصر الدين، محمود شاه، غياث الدين بلبن، مهزالدین کيچباد،
جلال الدين خلجي، علاءالدین خلجي، محمد تغلق، خضر خان ليازي
پهلوان لودی، سکندر لودی، او ابراهيم لودی دی، دغو حکمرانانو
هر يوه پخپل وار سره د افغانانو کلتور او مدنيت په هند
کې خپور کړی دی او د پښتو د مدنيت د عظمت په لار کې یې ستر ستر
خدمتونه کړي دي.

***

سوري شير شاه

هغه مهال چې کورگاني بابر په ۹۴۴ هـ کال د افغان لودی
کورنۍ ته په دېلي کې سقوط وکړ، نو د پښتو شاهزاده گانو د
هند په هره کوربه او شاوخوا کې د پښتو د حکمرانۍ د ژوند

د پاره کې په کار لاس پوري کړ، په دغه ترڅ کې فرید خان سوري چې
په شیر شاه سوره کې شهرت وموند میدان ته راووت، د افغان لږښ
کې په لاس کې ونيو، ده په دوو لویو تاريخي مجارېو (جوسا او قنوج)
کې همایون ته سختې ماتې ورکړل او دېلي کې ونيو (۹۴۷ هجري)

او پښتني سلطنت کې یې ورته د نوي رڅخه قايم کړ، په پای کې دغه ستر
اولوی زما مدار د کالنجر د کلا په محاصره کې په ۹۵۴ هـ کال
کې وفات شو.

***

خوشحال خان خټک

دهند د کورگاني دولت د لومړي سر څخه پښتني واكدارانو په
هرځای کې دخپل ملك څخه د پېگانه و د تسلط دمخو کولو د پاره

هو ټك مېرويس خان :

دغه نوموړی د پښتنو د نظامي او پوځي او سترو شخصیتو څخه دی چې د میلادی ۱۸ قرن په لومړي سر کې په کندهار کې د صفوی سلطې په مقابل کې ودریدی د پښتنو د غلبې د ملي حکومت بنسټ یې کېښود .

میر وېس خان په خپل معقول سیاست او پوهې او تدبیر سره نه یوازې کندهار په ۱۱۱۹ هـ ۱۷۰۸ م کال آزاد کړ بلکه پخپله اته کلنه پاچهۍ او ریاست کې یې د صفوی پرتو لوازمو لښکر و غلبه وکړه .
میر وېس خان تر خپل ملي ستر خدمت وروسته په ۱۱۰۰ هـ ۱۶۹۱ م کال وفات شو .

***

هو ټك شاه محمود :

دغه نوموړی د هو ټك میر وېس خان پیاوړی زېږور گران زوی ؤ، په کندهار کې په ۱۱۴۹ هـ ۱۷۱۷ م کال پاچا شو؛ شاه محمود د هو ټكي دولت د قلمرو لمن پسې اړته کړه، په پای کې تقریباً د پنځو پښتو زرو لښکرو سره د صفوی پای تخت اصفهان ته ولوړ او قصد وکړ، شاه محمود د گلنا باد د میدان په محاربه کې د صفوی سپهتوزرو لښکرو ته سختې ماتې ورکړه اصفهان یې محاصره او کلابند کې په پای کې په (۱۱۴۵ هـ اکتوبر ۱۷۲۲ م) کال د محرمې په میاشت کې صفوی شاه حسین پخپله د پاچهۍ تاج او خول د هو ټك شاه محمود پر سر کېښود، دغه نوموړی د لوی پری او فتح په ډول اصفهان ته ننوت هو ټك شاه محمود خان په لږ مهال کې د ایران د ځینو اطرافو پر ولایاتو یې غلبه وکړه، دغه نوموړی ستر فاتح په ۱۱۴۷ هـ کال د ناچوړي له امله مړ، یا ووژل شو .

***

هو ټك شاه اشرف :

دغه نوموړی د پښتنو د هو ټكي سترو زما مدارانو څخه دی چې د لویو ښور ښتو په مهال کې یې د خپلې توري قدرت او جوهر ښکاره کړ، هغه وخت چې دی په اصفهان کې د اقتدار څښتن شو، نو عثمانی ترکان او روسان، او د صفوی شاه حسین زوی صفوی ظهیراسب دا

ټوله دده په مقابل کې پېل پېل خطر ګڼل کیدی، ده د ستې صفوی ظهیراسب و ما زانران ته وشاره، او عثمانی ترکانو ته یې ویز د نه نژدې سختې ماتې ورکړه او د کسپین و بحیرې ته نژدې یې روسان هم پر شا کړل، نو ځکه دده سلطنت د ترکې او روحی له خوا په رسمیت وپېژندل شو .

د افغانان د رقلې د پورته کیدو سره شاه اشرف ته یو لوی خطر پیدا شو، ځکه چې د کندهار څخه ملا اچ ورواته رسیدی نو د ظهیراسب او نادرافشار سره تر سختو جنگونو وروسته یې مسخ وکندهار ته وایو، مگر دغه سترو نوموړی د ښور او ټك په سپهه کې ووژل شو . (۱۱۴۸)

***

هو ټك شاه حسین

شاه حسین هو ټك چې د شاه محمود تر مړې نسی وروسته ځان د هو ټكو د پاچا په حیث سره اعلام کړ، نو په ۱۱۸۲ هـ کال یې دوه ولایتونه پوښ او شال د کندهار د هو ټكي دولت د قلمرو ضمیمه کړل، او په ۱۱۴۹ هـ کال شخصاً پخپله تر

د هو ټك شاه اشرف د وفات په مهال کې یې د خپلې توري قدرت او جوهر ښکاره کړ، هغه وخت چې دی په اصفهان کې د اقتدار څښتن شو، نو عثمانی ترکان او روسان، او د صفوی شاه حسین زوی صفوی ظهیراسب دا

ابدالی احمد شاه بابا

احمد شاه بابا د نوي
افغانستان مؤسس دیوشر و
شور په وضیعت کې افغانستان
د تیت و پرکتوب او تشت

خنځه وساتې او پر ژرې په
یوه ستره امپراتوری
تبدیل کې د مشهور نیشاپور
بیا تریلی پوری پراخه وه.

احمد شاه بابا په افغانستان
کې نوی او تازه عسکری
سیستم میدان ته را وېست
چې ترده وروسته ئې د پوره
زمانه رواج درلود، دغه
ستر بهادر ازبک وړ مېر

د پښتو د ټولنو لکمو او
قبیلو اتحاد ومانه او دوی ته
ئې په یوه سیاسي تمامیت کې
دنده و حدت او اتفاق

وېځې او محان ئې د آریانا
لرغو نې او باستانی
سرحداتو ته ورساوه او د
هغو سیمو موقوف ئې د پښتو
په لاس کې تثبیت کړ، او په

دی ډول ئې دخپل ستر دولت
د پاره داسې حیثیت او عظمت
ورو باڅنه لکه چې ددوی سره
وېوو، ده اته واره په هند
کې عسکری سوقيات عملی
کړل.

د پورو (د اسماعیل خان وېره، او د غازی خان وېره) او ټول پوری مخ
ته ولاړ، دغه سیمې ئې هم دخپل دولت په قلمرو کې ځلې کړې
هوښ شاه حسین په افغانستان کې د پوره ستر او مقتدر دولت په
جوړولو کې د پور کوشش وکړ، مگر د نادرافشار خطر چې دغه

اوموړې په اصفهان کې هوښی حکومت او په هرات کې ئې د ابدالی
حکومت ته سقوط ورکړی و دده د مراد مانع شو، هوښ شاه حسین
پوره یو کال په کندهار کې د نادرافشار د بې سرو پای لښکر سره
مداومت وکړ خو په پای کې کندهار په ۱۱۵۰ هـ کال د نادرافشار
په لاس ورغی او هوښ شاه حسین د نادر په بندېخانه کې په
مازندران کې وفات شو.

***

ناصر سیدال خان

دغه اوموړې د هوښی دورې د عسکری ستر و منصبدار او خنځه
دی چې د هوښی سلطنت د لومړي سر خنځه ئې په عسکری ستر و کې
د پوره نامي زېور جنرال په حیث اشتراک درلود، او د هوښی
شاه اشرف په دوران کې د سپه سالاری رتبې ته ورسېدی تر دغه
وروسته ئې په اکثر و لویو محاربو او جګړو کې ګډون کاوه، په ایران
او افغانستان کې ئې عسکری ستر ستر خدمتونه کړي دي، دغه پښتون
مېر ب سپه سالار هغه مهال چې نادرافشار قلات محاصره کړی و،

د پورې اړقوي په ملګري سره ئې دوی میاشتی دغه په مقابل کې
مقاومت وکړ، په پای کې ئې د نادرافشار یرفوج او لښکر و په پوره
زېور ئې د زمري پشان یرغل او هجوم وړید، څرنگه چې د کندهار
خنځه پوره ګواک و و نه رسېدی نو ځکه سیدال خان د نادرافشار د
لښکر و په لاس کېښووت، دغه زېور مشهور آوریالی پښتون جنرال

چې تر دغه وخته یو پوری آرام نه و کېښتلی او تل دغه د پښتني
سربښندونکو قائد په ځوانی عملیاتو کې ګډون کاوه د نادر په امر
پورند شو او دخپلې کورنۍ او اولاد سره د کوه د امان و شکر دري
ته راغی خو هلته وفات شو.

د هوښی دورې عسکری ستر آوریالی مړونه:

آما الله خان، نصر الله خان، زېور دست خان، بهادر خان سپه سالار،

آزاد خان او نور....

۱ میر دوست محمد خان

اودغه ملك لى د دراني امپراطور تر حمايي لاندې راوست
احمدشاه بابا د ۱۱۹۰ هـ ۱۷۴۷ م تر ۱۱۸۶ هـ ۱۷۷۴ م پوري پاچهۍ
وکړه، په پای کې یې د ملت او وطن ترسترو خدمتو وروسته په ډېره
نام نیکی او نامداری د لوی څخه رخصت وخیست .

• •

شاه پسند خان ۱ میر لښکر

د احمدشاه بابا دستور و نظامي وکړو څخه دی چې د نظامي سپرو
په تڼدو، اود مستلو یرغلو، او قراري مجاربو په عملیاتو کې
مشهور او معروف دی، له همدې لامله ده ته د قر اول پاش لقب هم
ورکړه شوی دی، احمدشاه به دغه نوموړی اکثره د لوی مسافرو او
ځایو په مستلو وظيفو سره موظف کاوه، شاه پسند خان به هم په
ډېره مړانه او ډېر موفقيت سره دغه وظيفې سر ته رسولې .

• • •

د راني تيمور شاه

د خپل پلار لوی احمدشاه بابا تر مړنې وروسته په ۱۱۹۶ هـ کال
پاچا شو د خپلې شل کلنۍ پاچهۍ په دوره کې یې د دورا الوامپراطوري
چې پلار یې بنسټ ايښی و ښه وساتله د هر ليرې کولو لکي لاس لې د
ليرې څخه لنډه کړه خو په پای کې په ۱۲۰۷ هـ ۱۷۹۴ م کال وفات شو .

• • •

بارکزی وزیر فتح خان

سردار فتح خان د سردار بابند پاینده خانلار می زوی د افغانستان
د سدوزو دورې د لویو سیاسي او عسکري شخصیتو څخه دی، دغه
نوموړی سردار د سدوزو د امپراطور په سالتنه کې وې وې
خدمتونه کړي دي، اودراني شاه محمود دغه نوموړی سردار دده
د ښو خدمتو په مقابل کې په ۱۲۹۶ هـ ۱۸۰۱ م کال وزیر مقرر کړ، تر دغه
وروسته د شاه محمود د سلطنت په دوره کې اول بریده هم د شاه شجاع
په وخت کې، اروپا دوهمه ځل د شاه محمود د پاچهۍ په وخت کې د
وزیر په حیث وظيفه اجرا کوله او ډېر ډېر خدمتونه یې وکړل، په پای
کې دغه پیاوړی او عسکري لوی قاید په ۱۲۴۳ هـ ۱۸۱۸ م کال د
شاه محمود د زوی کابیران د مخالفت په سبب لومړی وژند کړ شو، بیا
په ډېر غمجن وضعیت سره په همدغه کال ووژل شو .

امیر دوست محمد خان
د علمي توب د لومړي سر
څخه د خپل پوهيالي ورور
سره د پاچهۍ په کارو کې
لو په برخه درلوده په پای
کې د سدوزو د سلطنت د
انقراض په مهال کې د خپلو
وروڼو په سبب ډېر قدرت
لاس ته راوست خو په
۱۲۴۳ هـ ۱۸۴۱ م کال په کابل
کې امیر شو، ده د همدې بې

نظمي او کلاوي وضعیت چې
د سدوزو د اقتدار د انحطاط

په دوره کې پېښ شوی و د
منځه وړلود پاره د برز حمت
وکېښ، څو ننگه چې د
برطانوي هندوخواهش او

غوښتلو ته یې چې د افغانان د
د ملي منافعو او ټکو د پاره

مضر و په در د جواب ورکړ،
نو ځکه انگریزانو دده په

عصر کې پر افغانستان ليرې
وکړ، د پښتو او انگریزانو

لومړي جنګ په ۱۸۳۸ هـ
۱۸۴۲ م کال کې پېښ شو، د

دغه جنګ په مهال کې امیر
دوست محمد خان تر پایه

پوري

د ګرم سپردن کلتور وضع

«درېسم فصل»

عرف او عادات

عرف او عادات د پېړۍ

جامعې د ژوند مهمو شرایطو
څخه حسابېږي که ټولنه
بدونې حالت ولري یا مترقي
وي بیا هم په دواړو حالتو
کې د یوه عرف او عادات
ځاوند وي .

عرف او عادات د انسانانو

په مختلفو ټولنو کې مختلف
شکلونه لري چې د هغې
ټولنې په اجتماعي رشد
پورې اړه لري که ټولنه

اجتماعي رشد او علمي
بصیرت ولري عرف او عادات
تر مترقي وي او دغه ټول که
پورتنۍ صفات ونه لري د
ابتدائي او غیر مترقي عرف
او عاداتو ځاوند وي .

په ساکنه ټولنه کې عرف

او عادات د پېر ټینګ دی او
د هغې ټولنې خلک یې
بدلون له آماده نه وي بلکه
د عرف او عاداتو په ساتلو کې
مجادله کوي . برعکس په
متحرکه ټولنه کې د عرف او

(۱۳) - لیونې بابا : داسې هم
د بلوڅو د قوم څخه او په لنډې کې
پروت دی .

په پورتنیو زیاتو کې مهم او
مشهور زیارت دامیر بلند صاحب
دی چې قبر یې د پېر قدیم او د وفات
تاریخ په هغه سپینه ډبرینه لوحه
چې دده د قبر د پټو وخوا ته درول
شویده . ۶۶ هجري سنه لیکلې دوی
ده د عربستان څخه د هجرت په ټول
د یوه فامیل سره راغلې دی چې
فامیل یې ان ورغ په یوه لویه
قبیله تبدیل شویدی چې دخلیفه
ککړنو کلي ورته وایي په قوم عرب
مخانو په بېلې او ددغه زیارت پر
شاوخوا کورونه لري اکثره ویل
کېږي چې دا لوی روحاني
شخصیت د میر حمزه صاحب څخه
کائنات اکاډي د هغه زوی دی
د زیارتونو احترام او قدر په
سترګه ورته کتل د ګرم سپر او
هلمند د نورو منطقو دخلکو یوه
عنعنه ده هر څوک باید د زیارت
و کې زیارتونه په هر کلي کې وکړي
څه ټینګار (مجاور) لري او د کلي
خلک هغه ته د بیرون په ټول دود او
کالو وکړي دا کثوره زیاد توپیر او
خوا به اغېز کې وطنی میل او لوی عمر
کېږي .

عادت بدلون ژر تر ژره منځ
ته راځي او د هغه ټولنې غړي د
بدلون د پاره آماده دي .

په بل عبارت د عرف او عاداتو
ټینګوالی د جامعې ثقافت شاته
غورځوی او د عمومي تحول مانع
ګرزي پر خلاف ددې په متحرکه
جامعه کې د رسوماو بدلون د
جامعې د تحول او ارتقا سبب
ګرزي .

عرف او عادات د حقوق د
نقطې نظره داسې تعریفوي :
چې عرف او عادات د پېړۍ ټولنې
عبارت دهغه صفاتو څخه دی چې
یوه ټولنې پر مادي شرایطو اتکا
ولري ، خو هر څومره چې مادي
شرایط تعیر و خوري عرف او
عادات هم تعیر خوري .

د عرف او عادات درلودنکی
د درو مهمو خواصو ځاوندان
دی چې په لاندې ټول شرح
ورکول کېږي .

۱- متداوم : عرف او عادات
باید په یوه ټولنه کې په مسلسل
ټول دیوې زمانې راپدې خوا
پا د هغه ټولنې دخلکو په مابین کې
نسل په نسل پاته وي او کمه سخته
پکښې لوی راغلي .

۲. عقید وی لزوم : د پوي ټولني عرف او عاداتو ته بايد د هغه ټولني خلک عقیده ولري او کوم چي دخپله محانه عرف او عادات لري نه د بل محیط .

۳. اجبار : عرف او عادات د پوي ټولني بايد تر اجتماعي اجبار لاندی وی او دهغي ټولني افراد وله کولای شي چي دهغوی د اجتماعي جبر مخه ځانوا نه خلاص کي .

پورتني تبصره په عمومي ډول د عرف او عاداتو د تعريف او وضاحت په هکله وه مگر زموږ موضوع او مقصد دلته د ډگر مسير عرف او عادات دی .

د ډگر مسير حوزه تر اوسه هم د علم او تمدن د نقطه نظره بڼه ترا مخ ته لنده نلمی . د خلکو ژوندانه طرز او اجتماعي تقاضاي ساده عرف او عادات لري پر پخواني شکل پاته دی او نهول لږ پکښي ليدل کيږي که کم تحول پکښي راغلی دی هغه هم ډېر لږ دی .

د عرف او عاداتو دغه تغير سبب په هغه ځای کی دادی چي دهغو خلکو د هڅو په عمومي ډول بڼه تراندي مترقي شوی . ځکه نو اکثره خلک ئي د پخواني رسوماتو او عمناتو طرفدار دی مگر سر بيره پردی اکثریت د خلکو په هغه ځای کی ددي

طرفداره دی چي زاده عرف او عادات دی پر ځای پاته شي بيا هم بو طبقه خلک چي نږيما د ۴ مخه تر ۵ فيصدو پوري سته او ددي طرفدار دی چي د ژوندانه

اکثره مادي شيان لکه کالي خوراک ، استوگنه ، آلات آسياب او د ژوندانه نور وسايلو او کارونه تغير ورکي او دغه رنگه زاده او بي ځايه رسومات د منځه درک کي دا طبقه عالمان او بعضي نور د سالم فکر او بڼه ذهنيت خاوندان دی .

د عرف او عادات موضوع ډيره لويه او د ژوندانه مختلف شيان په برکي لري لږو دا موضوع پر مختلفو عنوانو په وروسته پاڼو کی راوړو . کالي (لباس) خواږه او داستوگني ځايونه :

د هلمند د ناوې د وطن والو خلکو لباسونه او خواږه داستوگني ځايونه د ټولو منطقو په دولايت د مرکز (پست) او ډگر شک مخه لږ فرق سره لري .

د شمالي برخو (کچکي موسي قلعه ، نوزاد) کالي او کورونه نسبت د هلمند و جنوبی برخو ته لږ اندازه مترقي دی .

د ډگر مسير منطقه و جنوب ته د هلمند واقع ده د کالي اغوستلو طرز ، کورونه او خواږه ئي ډېر ساده شکل لري د ډگر مسير شمالي برخه نسبت د جنوبی خوا و ريگستانو ته د پورتنيو شيانو د

نقطي نظره بڼه ده د بڼه والي سبب ئي دادی چي د يوه طرفه ولسواليو ته نژدی دی او د بله طرفه د ډگر مسير بازار د منطقي په شمال کی دی او هلته د کندهار پست او نورو ځايو مخه خلک تر ځي غنم وړي ، او نور شيان د تجارت په ډول را پسي چي د دوی دی تماس د شمالي برخي پر خلکو اغيزه کړې ده .

د ريسم علت ئي دادی چي د ډگر مسير په شمالي برخه کی د درو کالو د پاره يوه مهمه پروژه د کالال د کيندلو او د روښان د پله اوسې کالو د جوړولو کار

شروع شو چي په حدودو کی د درو زرو تنو کار ډگر و هلته کار کاوه نو طبقه ئي د ډگر مسير د شمالي برخي پر ټولو شيانو اثر و چاوه ځکه ئي د لباس خورا ک او داستوگني په ځايو کی نسبت د ډگر مسير و آخري برخي ته بڼه تغير را غلی .

پورتني دري شيان چي د ژوند لمړني اړتيا وي بلل کيږي په ډگر مسير کی په لاندی ډول دی .

لیا س :

د هلمند د ناوې وطنوال
خلک پله د ولایت د مرکز (بست)
اود مرکز د ښار څخه تقریباً د
۱۰۰۰۰۰ اوښکو لاسونه د جوړښت د
نقطې نظره یو شکل لری د ګرمسهر
د خلکو لاسونه هم د هلمند د
محالانو د خلکو په شان د پراخه
شکل لری چی مفاد لری لږ او
د صرف لری نسبت د هغوی د اقتصادي
وضعې ته د پسردي . ګرمسهر د
منطقي د پز ګرانو او د دور کارو
پله د ټولو خلکو پله خانانو او
ملاکانو څخه چی په هغه ځای
کی ژونداری د کالو طرز لری پدی
ډول سره دی کالی لری د سپین سان
پاڅه لکه ټوکرانو څخه لکه خر ،
سواری فولادی او نورو رلکو
څخه دی . دوی کمیونه د څلور
یا څلور نیمه ګزه ټوکر څخه جوړ
وی چی اوږدوالی لری تر ۱۰۰۰۰۰
پوری رسېږی لمن لری پراخه
تر څنګی لری غاړه لری په اوږدو کر نړل
کپړی لستونې لری پراخ او اوږده
دی چی اوږدوالی لری اکثره د
لاس د ګوتو تر نوکانو رسېږی
(عموماً په اختر وکی) د ځوانانو
او هلکانو د سپنو کمیونه څنګرونه
په شنو او رنگه ورېنمو خامک
شوی وی پر توکو نه لری اکثره
سپین سان یا بل ډول ټوکر څخه

وی چی د ۷۰۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰۰ لوی
والی لری اوږدوالی لری د
پښو تر بچلکو پوری دی د
پاښو خولی لری پراخی دی
پز ګر او مزدور کاران
د پری صدري نه آغوندي او
که لری آغوندي هم داختر په
ورغ لری آغوندي د کر آبی
د اغوستلو سره چندانې
عادت لری د صدري د
جوړښت طرز لری کندهاری
دی . د سپین سان په جوړه
کړی خولی باندي لری د سپین
پا توری خاصی لکه ټوکر چی
پنځه ګزه اوږدوالی لری
تر لری وی د ټکر درې ګاړی
سره ګڼلوی او پز اوږد
باندي لری اچوی چی لمونځ
هم باندي کوی دغه ټوکر ته
(پټو) وایسی پټو په
دوبی پر ځایو هم د خوب په
وخت کی د شپې یاد ګرمی
دخوا اچوی کوسی دوه یو
څخه د کراسنی (لمخی) په
ډول جوړ پری چی عموماً
لری رنگ سپین د چپینې شکل
لری د لاس د هلمند د ناوی
د کاپوالی پښتو د خوا
جوړ پری . د کوسی څخه په
سفر کی د شپې دخوا د لمانځ
کار هم اخیستل کیری .

په دوبي کی پز ګره طبقه
عموماً مختلف ښایان لکه موچنی
خیلی چاروغی (چی دوه یو او
رېڅه څخه جوړ پری) پوت او پری
چوټی په پښو کوی میرمنی لری
سر پیره پروطنی افغانی کاپو
د سپینوزرو ګینې لکه پیزوان ،
غاړه کی ، اوږده وینې ، ګنمې ،
والی ، چهار کل او نور ښایان
هم استعمالوی مخصوصاً په
ښادیو او وطنی میلو کی داختر
په ورځو کی د پری ګینې اود
بجمل کمیونه چی په هغه منطقه
کی په شهرت لری آغوندي او
زر پښی د کلابتو موچنی ورسره
په پښو کوی . سر پیره پر دغو
لباسو بیا هم هلته پو استعداد
ځوانان ملاکان او متعلمین او
منوره طبقه موجوده ده چی د
لباس په جوړولو او اغوستلو کی
د ښار د خلکو تولید کوی اود
پخوانی طرز څخه لری خپل
لباسونه اړولی دی .

(خواجه)

د ګرمسهر خلک ساده الی
نکلیفه خوراک تهیه کوی غریبه
طبقه لری چی اقتصادیات لری د لاس
په مزد تکیه دی د پز ګر یا
ورځنی مزدوری څخه خپل اعاشه
کوی . د پوډو پوډو پوډو وادغوښو
سره خوری په دوبي د ګرمی نه

کبله د غرمي د خوا مستي بسا
شلو مېي د غنمو د ډوډي سره
خوري د سهار د خوا خوړي چای
هم چيني د ژمي په موسم کي د
بعضي غريو خلکو په کور وکي
لاندې يا شکته پخپري .

د گرمي کي چيني خورا کونه
سته چي په مختلفو موسمو کي د
کال لکه په نور وختو کي خوړل
کيږي دهغه جملې څخه د ژمي

په موسم کي د پسه وچي غوښي
(لاندې) دي چي د هر ملاک په کور
کي وي ، مگر بعضي غريبان
خلک هم لاندې کوي ، په دواي

کي مستي ، شيدې ، شلومېي ، کچي
اور پده ، پوڅه ، چکيده ، داکټرو
خلکو په کور وکي چي د ځانو

غواوي لري سته اولور گسان هم
د شلومېو څخه د هغوي بېله کومه
قيمه استفاده غني کوي او
اکثره بزگران د ځانو غواوي او

ميري لري چي د پورتنۍ شيانو
څخه ئي د دواي په موسم کي

استفاده کوي ، په ژمي کي کړت
او غوړي مهمه غذا ده هر څوک
ئې هلته خوږوي شيدې او غوړي
هم هلته د ژمي غذا ده . مگر

(خريږي) چي د شيدو او شلومېو
آر تپ شويدي په دواي کي خوړل

کيږي . (اخري) هغه غذا ده چي
کچي د ايشيدلو څخه وروسته د

ديک په بيخ کي د شلومېو
او کچو مخلوط يو اندازه
غوي غوي سپين شيان پاته سي
هغوي ته بيا نوري مستي
وراچوي او ايشوي ئي چي
په له له وخت ئي را واخلي
(اخري) ورته د ايسي او

د غرمي پاشي په وخت کي
ئې خوري .

پر پورتنيو خورا کو
سره هلته مېي اوسېزيجات
(سا به) او نور هغه مواد چي
پر وټامينه و لري لکه

رومي بانجن تور بانجن او
بادر لنگ چمبر خيال خټکي
هندواني ، مشره وني او د

هغوي مېي لکه زرد آلو
شفتالو ، انار ، ناک ، سيب

بهي اولور هلته چنداني
نه اېدلي کيږي ، د انگورو
باغونه لږ لږ ليدل کيږي د

نور وختو څخه راوړي ، د
او موږخو سبز پچانو خوړل

لکه پالک ، کاهو او کيرم
کريله هلته رواج نه لري .

د گرمي د خلکو ساده
خوراک سبب دادي چي هلته

د يوه طرفه خلک د ډيري
زمانې راپدې خوا د نورو

ځايوسره په تماس کي نه وي
اوله د نورو ځايوسو خلک

هلته ور تله سبب ئي د لاري
خرابي او عدم وسايل وه
مويران نسواي تللای پرېږي او
چهار بايانو باندې هغه منطقه

ډيره لوري وه دويم علت ئي د
هلته د روډو چي پر هغه باندې

پل هم نه و د هغه ځاي خلک بېله
شدېده ضرورت نه کړشک ته چي د
هغه وخت د حکمران مرکز و
د اتلا ځکه نو د باغو جوړول او د

مثمر وړنو کټه نول ئي په فني ډول
نه اوده زده .

مسکن (د استوگنې ځايونه) په
کليوالي بڼه :-

د کورنو د نمبر (جوړښت)
د نقطې نظره د هلته د ولايت
شمالي منطقي نسبت وچې خواي

مناطقونه په دي د جنوبي خوا
کورونه چي گرمي هم په هغه
برخه کي راځي د جوړښت د منطقي
نظره چنداني مصرف نه غواړي

ځکه چي د دوي ژوند پر ساده
او کورونه ئي هم په ساده شکل
جوړېږي . هلته د استوگنې د ځاي

(کور) پيدا کول او يا جوړول د
ژوند مهم پرابلم ندي او نه
کورونه په داسي ملکوت کي د

خلکو راتلای شي . بلکه د غومدي
د پاره دي بيا خلک هغه ايله
کوي .

(نور بيا)

ژباړه کولکي: عزيز احمد «ترقي»

مخ په څه شکل ده

پدې خبره هر څوک پوهيږي چي مخکې د کړي په شکل سره ده او په فضا کي حرکت کوي په پخوا زمانو کي به څنگو ويل: چي مخکې سطحې او لږ ډيمنگوله يمسې لکه د جنگ د سپر داسي شکل لري. پدې باره کي چي مخکې پر څه شي تگيږي ده هر قوم مختلفي عهودي درلودي

سطح ده .

بلکې د تعجب پدې کي دي چي مخکې لري وکړي شواي چي مخکې لري په هغه خپل حديدي شکل کشف کړل .

معلومه خبره ده چي د مخکي د حديدي شکل کشفوالی په زرو زرو کلونو په اړکسي لېواي آماداکار د اوږدو مسافتو په لرغ کي دي کرار کرار آسانه شو .

د مخکي اړ شا و خوا باندي د خلکو مسافرتونه ډېري پخوا څه را شروع شويدي د څنگونو او راڅيټلو، د دريا سو طغيانو، سهلابو، قحطيو، او وچ کاليو، پخولو او لورو آفتونو دوي دي ته مجبور کړل چي د يوه مخايه څه وېل مخاي ته کوچ وکړي او مسرتېږي انسانانو خپل مسافرتونه ډېر کرار او په ځنډ سره پای ته رسوله .

په به داوي چي د مسافرت د کلمي پر مخاي د مهاجرت کلمه استعمال کړو، په هر حال کي چي مهاجرت په کلو او پېږدي خلکو په زرو زرو کيلومتره فاصله طي کوله .

په تاريخي دوران کي خلک دراکړي او ورکړي د باره د يوه مخايه څه وېل مخاي ته لري

د پخوانيو هنديانو په عقيده چي مخکې يوه غټه نيمکرگي ده چي د څلورو ايسلانو اړ اوږو باندي ولاړه او پيلان بيا د يوه غټ کيشپ اړ شا باندي ولاړ دي پخپله دغو خلکو چي دغه عهوده درلوده پدې نه پوهېدله چي کيشپ پر څه شي ولاړ دي، پدې وروسته وختو کي د يوه پلار او زوي ترمنځ خبري کيدلي چي زوي له پلاره پوښتنه وکړه:

با با جان! مخکې پر څه شي ولاړه ده؟
پلار يې جواب ورکړ: چي اړماهي! زويکه مخکې اړ لويو لويو ماھيانو باندي ولاړه ده کله چي ماھيان و خپل ځان ته حرکت ورکړي مخکې په آنگان راځي .

با با جان! ماھيان پر څه شي ولاړ دي؟
زويکه! ماھيان په اوبو کي آب بازي کوي .
با با جان! اوبه چيري دي؟

زويکه: اوبه د مخکي پر مخ دي .
زوي: آيا نو مخکې پر څه شي ولاړه ده؟

پلار يې: رشتنا ته ډېر احمق هملک لي! وټاله مي وانه ويل چي مخکې د درو ماھيانو پر شا ولاړه ده، دغه مباحثه تر اوسه هم وپاي ته نه رسيږي .

دا څه عجب نه ده چي پخوانيو خلکو د مخکي په باره کي داسي فکر کاوه چي مخکې يوه همواره

د حیوانانو د پوستو بکار یادی د حیوانانو
پوستونه لې د تورو، خنجر و، چپ و اولونو سره
تبادله کوله بزگرانو بیاعلی اودانی په کالو
اونورو شیانو تبادله کولی .

دا را کړه او ور کړه دیو طبقې له خوا
کیدل چې دغه لې کار و چې د یوه مملکت څه به
لې شیان و دل مملکت ته وېل او په عوض کې به
لې نور شیان څخه را وېل چې تاجران نومېدل
دا طبیعه لې پای ته رسوله .

دغه تاجران د پردلایو مملکتو د دوی د
حیلو مسافرانو په ضمن کې مجبوره وه چې د
هغو وحشی او درنده حیوانانو څخه ځان
وژغوري کوم چې دوی ته خطر ورپېښوی او
دهغو د پنهانو سره چې د دوی مانونه او نور
شیان په وچه او دریاب کې نالا او چپا و کوله
ځمکه وکړي .

دې تاجرانو هم په وچه او هم په لویو دریابو
کې د کوچنیو کښتو په واسطه ولېږي ځایو ته

سفر کاوه .

تقریبا ۷۰۰ کاله پخوا یو ایټالوی تاجر
چې مارکوپولو نومېدی دویژ له بهاره څخه
چې په ایټالیا کې واقع دی وچین ته مسافرت
وکړ . اود لویو غرو څخه را کښته چې څو کی لې

آسمان ته رسیدلی او هغو وچو او خطرناکو
صحرائو څخه تیر شو او چین ته ولاړی غومېدی
وروسته د جنوبی آسیا د سواحلو له لاری د
کښتۍ په ذریعه بیرته و خپل مملکت ته ولاړی

مارکوپولو خپل د زېږېدنی ځای په ځواکي
کې لا پرېښودی ۴۵ کاله لې دخپل مملکت څخه
د ناندې تیر کړه او په سپین پېر توب کې اورتته
خپل مملکت ته ولاړی . مارکوپولو (۱۲۷۱) کاله

په چم کې ژوند وکړی او (۱۳۱۱) کاله لې په تنک
اورا تنک کې پرلاری تیر کړل . مارکوپولو
چې بیرته ورسره ولاړی ښه ډیر عمر لې و خپل
ژوند ته ادامه پسي وکړه او د چین دخلکو
د ژوند په باره کې لې هغه وخت یو کتاب
نوشته کړی .

دوه سوه کاله وروسته یوروسی تاجر
چې (آفاناسی بیکیتین) نومېدی، د (تور)
د طائفې څخه و شرق ته مسافرت وکړی .

بیکیتین د روسیې د شمال څخه حرکت
وکړی او د ایران دلاری و هندوستان ته لاړی
او (۱۶) کاله لې په هندوستان کې تیر کړل
اود خپل مسافرت شرح لې په خپل یوه زده

پوری کتاب کې چې (سفر د دریابو وخوا ته)
نومېده کړه . په هغه وخت کې دیوه ځای په څه
تنک و لې ځای ته ډېره موده په اړ کې نیول

لې ورځ چې یوه لار په یوه هغه کې طی
کړی همه وخت په کلو کلو طی کیدله هوایی
خطونه د اوسپنې لاری اود بخار کښتۍ د سحر

په نړۍ دا خطونه زموږ سره په هر کوم کوی او کولای شو چې د مخکې د کسری هره نقطه مېنه کړو .

دا خطونه په خپلو مخصوصو علامو سره ۱۸۰۰ کاله دمخه اختراع شوي دي .

اطالیموس د یونان یو پخوانی منجم د جغرافیا په باره کې خپلې ټولې اطلاع وې سره راټولې کړې او یو داسې نقشه یې جوړه کړه کوم چې یونانیانو او ددوی همسایه یانې تصور کوله

پدې نقشه کې د اروپا ټول له مملکتونو له اوږه استازیتوب کوي. د صورت د هغه شمالی حصې او د آفریقا شمالی برخې او د آسیا هغه برخې چې لیدلې شي وی شاملې وي .

بطالیموس داسې عقیده درلوده چې مخکې کړدې شکل لري او چارچاپېره یې تصاده .

په نړۍ کې یوې آبرې شوی هغه یونانی لېکوالان هم سره کم شوه او ددوی لیکنې هم سره ورکې دوی نو خلکو بیا دوه مخکې د افکار کاوه چې مخکې یو سطحی شکل لري، کشیشانو چې د

جغرافیې د علم مخه فایده اخیستله او خلک به لیدې نظریې ته رابلله د پېژندلې پېړۍ په نیمایي کې چې به خلک د دریا بو او پېژندلو

ته امل وړی نه به وبل کیدل چې پدې کار کې لاس ته وې لویو کېدو مخکې چې پدې کار کې د هغو کشیشانو درواغ رسوا کیدل وه او همپه د... دغه غواړي چې خلک په دغو درواغو خطا پېسي .

د هغې زمانې خلکو پدې ټینګه عقیده درلوده چې مخکې همواره اوسطې ده او چارچاپېره یې داسنوس رودخالی دی چې د یوه لوی آبشاره مخه وې یې پایه کندی ته ټولېږي .

د پاره وجود نه درلودی .
تاجرانو وچه لار د آسانو او اوبانو په ذریعه او دریا بونه یې د کوچنیو کښتو په ذریعه طی کوله .

په هر خلکو پرمخه پردغو تکلیفو او پوره مسافرتونو له کول آما هغه خاطرات کوم چې دوی ورسره مخامخ کیدل ژر یې له یاده وتل او هغه کسان لکه مارکو پولو او آفاناسی لویکینین چې په لیکلو او لوستلو پوهېدل او

کولای شي سوای چې هغه واقعې او حادثې چې دوی ورسره مخامخ کیدل نوشته کړي او دا کسان په هغه وخت کې په لرې او محدودو

هرڅو سره چې به یې سفر او وېږدېدې لای کونښن کاوه چې لا په لرې او نه ویني .

هغه وخت چې د مخکې نقشې و منځ ته راغلې په آر په پوره وخته پوری صحیح او پوره نه وې . که هغه زېږېدې نقشې پیداشي د غاب شکل لري . په ټولو وچو لېد (اسنوس) رودخانه

را ګرځولې وه . چې د دغه وچو په منځ کې یو لوی دریا بې چې حتی پخواني خلک یې هم پېژانې تاجران او جنگي کښتۍ او دریایي غله

له دغه دریا بې لارې مخه اېږېدل . د مدیترانې لغات ددو یونانی کلمو مخه جوړېږي چې په معنی سره د منځ او د وچې دی

مخکې چې خلکو عقیده درلوده چې دغه دریا بې دنړۍ په منځ کې واقع دی .

لن ورځ ټوله پدې خبره پوهیږي چې دا خبره سیمه نه ده آما اوس هم هغه د مدیترانې په نامه یادېږي .

دن ورځې په جغرافیایي نقشو کې هغه خطونه چې د مدارو او نصف النهارو په نامه

او که کښتی د مټکې تر غښادو پورې ولاړه شي
نوبېشکه په هغه کسده کې لویږي او ور
کېږي .

د دې په هغه زمانه کې چې عاقلان وه لکه
بطليموس ده په هغه زمانه کې دا عقیده درلوده
چې مټکه لږدی او د کړي په شکل ده له سطحې
او همواره .

هغه کسان چې دلیر و سفر و مخالف و نو په
لېوېل : (د پریښه ۱ موږ لېوېل و چې مټکه
لږدی او د کړي په شکل ده، آما که کښتی د
لوېې و کښتی ته ولاړه شي آيا درانګ امکان
لېوېل شته نو بیا لسي کولای چې د کښتی هغه
و لوېې ته بیرته ولاړه شي) .

آيا د دې خلکو اشتهابا چې پری ده: دوی دا
تصور کوي چې د مټکې په لویه کې د غرو پر
سروژوند کوي .

بې مناسبه په نه وی چې اوه کوچنی قصه
پدې باره کې وکړم .

په یوه زمانه کې په یوه داسې کلي کې چې
د مټکې هغه یو هغه لوی دود و د ستا نوژوند کاوه
چې یو لېوې لږی لږی و د مټکې (چې په ده) او بل
لېوې داسې سپی و چې په هغه خپله کوره هغه لېوې لږی
نه ولیدلې نو دې ته موږ لږی نه لږی و د مټکې
وايو ژوند کاوه .

لږی نه لږی و د مټکې په هېښه د خپلو
دوستانو سره ناست و .

او لږی لږی و د مټکې په هېښه د یوه مملکت
هغه و بل مملکت ته تلې، مټکه چې ده غوښتل چې
د مټکې پر کوره باندې را وکترهي .

او دا لږی نه لږی و د مټکې په هېښه غوښتل
چې ده په زړه کې پوره اوهول وړ واچوي .

د زړه هغه به لېوې و کښی و به لېوېل :
ته غواړې چې د مټکې لاندې ولاړه شي او د
هغه هغه هغه د آسمان و منځ ته اړتو
کښی .

آما لږی لږی و د مټکې لږی و د لاورو او خپل
رفیق ته لېوې جواب وړ کړ او وویل :

په هر حال چې وی زه خواوس هم اوسه په هغه
دروکالو را نه غلم نو لېوې ته داسې انگیره چې
زه مړیم . . . په دغه ترتیب لږی لږی و د مټکې
و خپلې لاری ته دوام پسي وړ کړ پدې ترتیب
په هر مملکتونه لېوې و لېدل او پرله پسي پسي
خوا ته لېوې هر هغه ته چې لېوې اړینو لاندې
مټکه او پر سر لېوې آسمان ته دا پدیده د مټکې هغه
سره د افکر درلود چې د مټکې هغه په آسمان
ته و خپزم .

آما دا مټکه کښی چې آسمان دی زما پر
سر قرار ولري اوزه دی په هغه کومې آلی
وړ و خپزم ؟

لږی لږی و د مټکې د خپله هغه سره په فکر شو
(زه مټکه احمق وم چې فکر می کاوه چې زموږ
کلی د مټکې پر لویه دی، اوس معلومه شوه
چې ټوله هغه یوه پر لویه دی رښتیا که دغه
حقیقت و خپل رفیق ته ووايم غوږه به په
تعجب شي) .

په یو لږی کاله لږی لږی و د مټکې غوښته
دراوده چې د هغې لږی ته رسیدلې دی کوم
چې مناسب دهغه کلی کوم چې دی پکښې
زېږیدلې دی .

د هغه سره لېوې و ویل : د پریښه دی اوس زما
پښې او د لږی نه لږی و د مټکې پښې یو بل ته
منوجه دی زموږ سره یو بل په مخالفه خوا
کې واقع دی . (نور ۲۲ مخ کې)

آومان مور

پخوانی ورځی

نوره شپه ده ۱۰۰۰۰

د خوب غیبي را باندی راغی !

خا طرات می د نورو ورځو

رڼا پشی ۱۰

د کوچنی توب دوختو ۱۰۰۰

دهغه وخت خنداوی او

اوبسکی ۱۰۰

دمینی خبری ۱۰۰

دهغه وخت سترگی خود

مینی محده غلپیدی ۱۰۰۰

خواوس لیدل کوی ۱۰۰

د هغه وخت خواپسا کی

زړه ده ۱۰۰ چی اوس وچ سوی

دی ۱۰۰

داسی نو... په غلی شپه ۱۰۰

خوب را باندی راغی ۱۰۰۰

اودغم خاطری ۱۰۰۰

د پخوا ورځو رڼا ۱۰۰۰۰

راته کوی ۱۰۰

د اوبغلی (رڼا) ټاکنه

(X)

[شلم]

چی لېـــــ

مړ لا شمی

چی د لېـــــ شمی

رېسا په تورو رڼو

نور له شمی چی اوبغلی

نور له شمی د شمی رڼا

سایس نور له شمی چی سر پنده

مات شمی د هغی شمی شمی

۰۰۰

عوسسی شمی شمی

د سوی او سر پندی

ور لېـــــ و رڼا

پا تیری ۰۰

۰۰۰

چی اروا ټکه خولوی

پرزده هم خوږی بدلی

راغی ۱

۰۰۰

بلکه وېر چنی ناری

غیبي حمزی لکه د باد

نر کی په ورا په کوته کړی

۰۰۰

بالکه د دریاب د غیو

وځ چی فردیسان د مرګ

عمرو کدی ۱

د مور لفظ

د مور لفظ د مور لفظ

زیر کړ د مور لفظ د مور لفظ

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

کړی لکه چی د آروغ په ژبه

د. خدایات پناه لاسوه سوره ایلی شوم

1890

55 4 2 52

۱۰۰۰ ۹۰۰ ۸۰۰ ۷۰۰ ۶۰۰ ۵۰۰ ۴۰۰ ۳۰۰ ۲۰۰ ۱۰۰ ۰

1890

د خړلو باران

ژې وې می تیر یسا د دغه د شمس
زه که څه یکه د غرو د یو څنډر فغان

یو څل دومره مهلت واکړه چی اوږه کړم

سینه د شونډو په شربت تری اړ مان

پر پسرره د پردو چی را د سیمو د ککړه

د تیر د پسر د اوسری د ایسا بیان

که لاسونه د باغبان وای خوځیدلای

د حوا په دایره د اوسیدو د ککړه

هره لاسونه ای د غمښت سر لکه د

د وطن چی اوس لاس شوی او غریبان

هره پسر د د وطن پچو نه ژاړی

حو اوس س چی څوک یی نه اوری فغان

د لرمو او ما را و په کڅای پسر پسر د

چی حواره شی سمندر غاړی بلبلان

هره غمښت به د د شک د فر دوس شی

که بی غم شی د خولو کوم سا ران

زړور زړه

که لاسی د حسن هموان ووا د ار نه وای

هسی رنګه به هیر شوی او حواره وای

که می زړه د زړو په لاس به تلای

هر تار به یی د تور و کد اړ نه وای

که می د خلكو نه وای او چپ کړی

د تور و نو په چپاو په آرا ر نه وای

شاعری ته به می لاس به وای تر پړی

که می قام سره د زړه احمیار نه وای

رما یی که رما د د وای اړ مو لای

هسی رنګه به ساک او کړ اړ نه وای

ما به څله تاو د اړ و زړه د وای

که نه ژوند سره می خیال د قمار وای

اسمان

زه جسم نه یمه ما روح د دی سپهر وکمه
تپ می به بوله بام دحونی می آسمان وکمه

د خاور و ښو په تحت ناست ام په هوا کی ګرزم
ټول حیوانات می دی تابع ما سلیمان وکمه
تپاره کی نه یم په آسمان کی دیوه لمیری
د آسمان واره ملاک می شاگردان وکمه
دا ټول ښوونه د جهان او مختلف رڼونه
رما په دوق او ارادی پس روان وکمه
په کالما و نادی شمه او غره لوی کوم
نجر وفتا می د پدی علم کی ممدان وکمه
شکایت نه ګرم له آسمانه څه کله به لرم
رما له لاسه د وقت خبری ګر یوان وکمه
سره له دومره اقتداره چی قدرت را ګری
په دین مار کش می د لاسه او وکمه
دعشق الهمی په حرم کی ره لوی دی مه
خو نشی من همی ژوند کی همه همه او وکمه

چی د جمال لویه شوه ده ښکال شوه پندار
لومړی ښکله ددغی شمع به آسمان وکمه

شلو ربڅه

عاشقان چی ایدر د او په حال وایی
لکه عمر چی یسا به سو نه حال وایی
حو له لمر لسی به شراره پت سر ګررم
سپه څکی ساری می و فانی و نه حال وایی
د حرم ممدان اشار دهر می

د گل مخ

بگل چغار کله در ده سوره
تر هوا جار شم د تا نوروزه

چهره د گل شوه شمع افروړه
چی په موسم دی خوبان هوس کا

***

عرض پر فنا یم زه لکه شمع
لوند سر تر پا یم زه لکه شمع

پسدا تنها یم زه لکه شمع
اوسنکی می خاکی په شپه اوسوره

***

قصه بیان کړه زما له حانه
وايه لامل دی بی پروانه

پر کوڅه تیر شه دیار شما له
که درانه وای اوس حال نه غه دی

***

مدام په کنایو پسې سراع ارم
خوږ په سپه کی دگلو باع ارم

زه په خاطر کی د عشق خراع ارم
فراق می زده په د اغو نو ورو

***

فراق ئی اور وړا باندی بل شو
اوبی سیلاب دی صورت می سل شو

رڼه می نادان و، د میمی عل شو
راحت می واده په عم بدل شو

***

نسا صفت کا د تا ره گلو
چی باندی خوږ دملمانه چر شو

په باع کی شخول دی بیادملمانه
رصادی کبیردی آخر په حوالو

***

یوځل حورا وږه تر کام وکلیو
په اور کی وسو فراق د ښکلیو
پیر محمد (کا کړ)

د سجا با ده سراع د تللیو !
پیر محمد) پت کړ د آه دودو بو

خلو و پڅه

ستا د شونډو په غېر کله دی د گل رنگ
دا جلوه کاندی یو رنگ هغه په بل رنگ
که هر خو سو پیچ و تاب له پیره ر شکه
ستا د زلمو په غېر نه سو د سمبل رنگ
(حمید) ماشو خیل

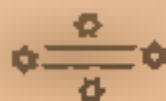
بی پروا به دی و مخ ته پروانه شم

که رعنایم که زیبا که جانانه شم
ستا و مخ ته به آشا شاه و رانه شم

که صافی شم د شرا بو میخانه کنی
شراب غه چی زده به تا که پوهانه شم
که غنچه شم د سرو کلو له هو سه
ستا به غیو کنی به آشنا دانه شم
زما زده چی ستا د مینی به دام بندشو
ستا به عشق کنی به د خپلو پوهانه شم
که دی مخ به شان د شمی سوخیدم کا
بی پروا به دی و مخ ته پروانه شم
که خو له دی د شاه پر تندی را غله
هغه دم به دی و مخ ته شکرانه شم
رمانه دای به بهار محان بازه تاره که
چی بو را د بنا کته مخ نبانه شم
که رقیب را که «مخارو» شی پروا مه کړه
و رقیب ته به دز جر کا زیانه شم

خلوریخی

به پوه د بد آینی را مخه پور کړ
د کلی دولت چی زما د حیرانه ل
که هرغو میخانه غوا هم نه کی موم
هغه می چی به پاله کنی د محوانی و
(حسان) بار سزی
چی مستونه مباح کاندی به میو لمبیدل
اوس وایه مالا جانه چی کتاب لری که نه ؟
راغلی یم دا خپله د لیا کی لاهو کوم
دی خم کنی قطره نیمه شراب لری که نه ؟
(اجمل خټک)

هکي دومو پاسان (۱۸۵۰-۱۸۹۳) دنړی د مشاهیر و په لړ کې

د فرانسې ۱۹ پېړۍ معروف لېکوال (هاتري انرا لېرت هکي دومو پاسان) په ۱۸۵۰ کال کې د امپرومېنل په ښار کې زیږېدلې دی. ده خپل تحصیلات د (ایونو) په کالج اود روآن په پوهنځي کې پای ته ورسول او پوره لاس کاله یې د سمندرونو او پوهنې په وزارتو کې کار وکړ.

په ۱۸۸۰ کې یې د شور او مدد په ورځپاڼه په کار پس وگرځېد. خپلو اشعارو مجموعه یې خپره کړه. ده اشعار چې په همه وخت کې دده د کامل اسم د معرفت وړ پر ژر د خلکو په پوره ووست کې د دو مو پاسان په ناول لېکنه کې پوره لاس درلود او کوم آثار چې یې خپاره کړي همه له پوځي په همه وخت کې په ملو او ملیونو خلکو خوشول بڼه ترې ورځي پورې یې رېږدوالی نه دی قبول کړی. کوم معروف داستانونه چې له ده څخه پاته دي هغه دادي: یوژوند، قوي انکه مرګ، زما زده په لمر کې، د میس هارېت د داره د سپوږمۍ رها، د پوې کلمې والی لېلی، داسان، بل آملی، مونو اوربول هورلا پیروزان.

دېرامو په لېکنه کې هم هکي دومو پاسان څخه یو شمېر آثار پاته دي چې تر ټولو مشهور یې (پسه کور کې صلح) او (مور و څخه عمارت) په اشعارو کې ددې معروف لېکوال ډېر مشهوری پارچې دادي: مادمو دموارل فی فی، مورون حولا داندې حوالې، د بکاس نکلونه، هکي دومو پاسان په داسې حال کې چې په خپل ادبي خدمت کې سخت مشغول و ناڅاپه په روحي ناروغي اخته شو و وروسته په ښه څو کاله د حواسو په حلال کې ورسېځل سو او په ۴۴ کلنۍ عمر کې مړ شو.

هکي دومو پاسان په ټولو معنې و یو انورالېست لېکوال و چې اکثرآ به یې خپل روحي حالات او احساسات په داستانونو کې منعکس کول. د فرانسې یو ښه معروف لېکوال (الامارت) دده په تاره کې داسې ویلي وه.

هکي دومو پاسان دونه ودرې چې تصاویر، حالات او حرکات د عکاسي د کمري په شان په کامل دقت ضبط کړي.

په نړۍ کې تر ټولو لویه

دیني مدرسه

ویل کېږي چې دنړۍ تر ټولو لویه مذهبي مدرسه په جاپان کې ده. لوهوې مسیحي مدرسه له ۱۳۰۰۰۰ راپدې خوا په جاپان کې جوړه شویده او د هغې بودجه د نړۍ مسیحان د جاپان مسیحي بلایان او یوه نوره برخه یې د جاپان حکومت پوره کوي، ددې مدرسي

زده کوونکي دنړۍ له ټولو ټولو هیوادو څخه دي او شپه و ورځ په مدرسه کې وي د دوی پلرونه او پیژندې ټولنکار کوي چې د دوی

زامن باید ټول په یوه ځواک کې هڅه وکړي چې د ټولو ژوند هدف دادي چې د دوی د زامنو په منځ کې دیني او مذهبي یووالی

دینیت له ندرتي همه مزی

ټینګ شوي. د نوموړې مدرسي د شاگردانو شمېر

۱۱۳۱ تنوته رسېږي دنړۍ ټولو ټولو هیوادونه ددوی

ټینګ د مدرسي د درسي پروګرامو یوه برخه تشکیلوي.

د مني سيلي

لکه څنگه چې د پسرلي خوږه هوا، د طبيعت موجوداتو ته د حرکت او ژوند قدرت بخښي، او د بېکاميووب ټولې نېټې او حصو-صيات د همدې موسم له پرکته دلري په مخ کې تمثيل پوري؛ هم دارنگه د مني ژېړه څېره د کلاو ورو او ځينو وورو موجوداتو په بڼه کې داسې اخيرات پېښوي لکه چې د مار د بگر ژېړې امر د توري شپې درانلو خبر ورکوي.

د اساس ژوند هم د طبيعت په همدې فريکي قانون ولاړ دی لکه څنگه چې د پوي بېکلي بوټي نه غوټې پېداشي، وڅپري او ځي شي نو د هر چا په رڼه کې ځای پېدا کړي، د باغ او دې شابت زيات او طبيعت ده چې باعوان پري وپاړي او د ليري او نژدي خلک ورته د سيل د پاره راځي، و صامه طره او د ماغوبه تازه کوي خوابيا هم د چپري قانون په اساس بېرته پراوېسي، پانې پانې رڼي، او د تورو خاورو سره خاوري سي.

د ژوند په اصلي هدف پسې هغه خلک يون کوي کوم چې د هغه ځمکه په څېر د نوآرزو وځا او مسئله وي او خپل ژوند د نورو ژوند يو لپاره وټولې نه دا چې خپل ژوند

ادب د عقل په غيز کې

ادب د احساس او تحليل تر اغېزې لاندې

پر همدې احساس او تحليل د تسلط والي لپاره وايي: امکوال بايد د مادي نړۍ په حجم کولو کې خپلو احساساتو ته اجازه ورکړي چې داخلي شي په همدې شان تحليل بايد عمل و نه ترلاسي شي حتي پر واقعيت هم بايد تسلط وي؛ يعنې د همدې فکر خاوندان عقل په هر صورت د احساس سره اوږه

پراوړه درول غواړي يا خو د لکن په احساس عقل رڼي او وايي:

د عقل او طبيعت تر څنگ زړه او احساس بل حيوان گڼل کيږي او د اهل چې ووايو دا جهان هم ځانته جها نوله لري، دا ځکه چې څوک به ندي نه انکار وکړي چې

انسان په روح کې احساس په وارو وارو تر فکر اعيزه ناکړي داسې د اهم بايد ومنل شي چې حقيقت انسان دومره ځانگړتيا

حامل ولاي لکه هېڅکله او آرزو (مرد دوشه) به په کال ۱۸۴۲ کې ويل؛ (بايد پراتي پهنې هزيان وويل شي).

ده د عقل تر تسلط پورتي خوبولي او عقل لې په هېڅ ډول پر هنرمند او هنر حاکم نه غوښت (دوشه) به ويل: شاعر د څه شي بېکار ندوي او څه غواړي.

ددې پوښتنې په برخه کې ده ته جواب دا وو شاعر د احساساتو بېکار ندوي دی او د ځنگو څخه دا احساساتو پارول غواړي.

د ځان د ژوند له پاره؛ ددې حصلت خاوندان د هغو کلاو په شان محدوديت لري چې د اور زامن لې د پکيو په ولولو کې د ندي د پاسه پوي.

بېکلي بېکلي لې په تورو ورنلويو د ندي چتر حوړ وي او د نار کوسيو د پاسه ورته ځای ورکوي، نو داسې بېکلي بېکاري لکه چې د باغ د پاسه بل باغ حوړ شوي دي.

***

که څه هم د مني بېرحمه مني ددوي د ژوند بېکلي حېموي.

خو هغه بې حاطري او بېکلي منطري لکه د روح حوړه بل تر ټله ژوندی وي او هېڅکله له منځه نسي تالاي ددې افتخار په ياد به هر وخت وپاړي اوسا به لې باده اوسي. س، انتظار سلطاني پوري

نوی علمی معلومات

پوهانو ثابته کړې ده چې د لمر تودوالي قطب او استوا ته په پوهاندازه رسېږي که چېرې د قطب وېش یو ځل او په سی لویا پورته یخ نسی اما قطبي منطقي د یخو پیلو طبقو پټی کړی دی او موږ گمان کوو چې فطري منطقي حوراسي دی

پوهان د غېږ لو په اثر دې نتیجې ته رسیدلي دي چې په قطبو کې د سر د علت د یخو او حود دی، اوس اوس د آو او حوی غېږ او په نظر کې لرلو سره د لمر تودوالي درجه چې قطبو ته رسېږي د ساټیټکراډ (۵) درجو په اندازه ده نو لدې امله که چېرې د قطبو یخونه په کومه واسطه او په سی لویا پورته نه یخېږي او د قطبو هوا به هم ژر ژر د اعتدال خوا ته راسي په بل عبارت د لمر تودوالی اندازه چې د فطري او استوايي منطحو هر مربع متر ته دیو کال په ظرف کې رسېږي یوشان نه ده اما د قطب او استوا د ټول اخلاقی علم واری د نو دوالی د حد پولو په طریقې کې دی بحرحه د لمر نه دوالی په سلو کې له (۵۰) څخه (۹۵) پورې جذب کوي او د حد پولو نړۍ منطو د نو وحي درجې د لوې والی سبب گرځي.

یو چې هم (۸) په سلو کې تودوالی جذب کوي اما واری او یخې ته (۱۰) آر (۲۰) پورې تودوالی جذب کولای شي.

خو په سلو کې له (۸۰) آر (۹۰) پورې لږ تلم کوي هم د اسب دی چې د فطريو او نړۍ له سپړه وی که چېرې دا یخې په اوږو بدل شي او د فطريو هوا ته هم محدود شي او داسې ثابته شوی ده چې د لمر د سطحي نوري سیاري د متحکمي د کړې مدار ته نږدې ورکوي.

د امر هم د دې سبب شوی چې د اوږو او نړۍ له تیریدلو سره د هغه تودوالی څخه چې د متحکمي کړنه رسېږي څخه اوڅه کم شي

حیر! د لږه رما مطالب د افو چې هر د مېست، په غیر یا دهغه حساسی غېږي ته هم نو پس دای دی چې د ځان په اندازه جهان هم ویني یا دا چې د دې مذکورې خاوندان چېل احساس ته دا اجازه ورکوي چې هر څه په خپله تده وایي ته دا چې عقل او جهان پیني پرتله کړي.

ددې ډلې لږ کوالو غوښتمنه د ادب او هنر په برخه کې صرف داده چې څه وایي دوی وایي او څه چې غواړي خود احساساتو په امر د لږه دوی د احساس د امر سره تحلیل حکم هم ملگري کوي مگر عقل د لږه نه غواړي او نه هم د احساساتو او تحلیل د ښور بدو منځه را وگرځوي.

هو! دا چې شاعر د خپل احساس تابع دی او دې وکولای شي چې خپله دنیا یا دده د احساس دنیا د دې پاندې جهان د پاره د کتنې معیار او هنداره کړي.

دا برخه په هنر کې بل باب خلاصوي چې هغه ته باید یو خاص سیمه ویزم ووايو یعنی هغه طرز تمکری چې وایي: هر څه چې شته او وی په هغه د فرد فردیت یا دده ځان دی یا دا چې دوی وایي هر څه نه چې حقیقت وایي هغه د فرد فکر او دده رایه ده چې پر نور جهان باید حاکمه وي، دا طرز تمکری په حقیقت کې پر نور جهان د احساس تسلط یا حود پوه انسان هغه (میت) ګڼل شوی چې ځان هر څه بولي.

عقل مگر خدای بیا دهغه (ریشتمیزم) په غېږ کې جهاني عقل یا عقل کل ته مراجعه چې د فرد عقل او هر څه د لږه دمت به لري.

د «سوځند» ژباړه

ماکس پلانک یا یو ستر اقتصادي پوهاند

د المان مشهور پوه چې دغوالتی په مشربان کی نی ورو ورو یو لوی ادلاب په وجود ورکړی داپس د مېاشتې پر ۲۳ نېټه په ۱۸۵۸م کال کی داتحادی المان په پوه سار کی ورپرېدی او د خپلو تحصیلاتو تر سر ته رسولو وروسته یی د مېاشتې په پوهنتون کی په کارباندی شروع وکړل .

ماکس پلانک په داسی وخت کی چی دخپل عمر ۲۵ پسرلی یی نه و پر کړی په پوهاندی مطالعاتو باندی پیل وکړ چی هغه د (اثری انتقال) ویل کیږی . چی پدی لاره کی یی ستر موفیتونه په برخه شول .

نوموړی دخپلو پوره پسی تجربو او پېرونو په رڼا کی د دسمبر د مېاشتې په ۱۶ نېټه په کال ۱۸۹۹ د پدی شو چی اثری هڅکه په اتحالی او کله به اتحالیږی . مگر په معاصر پوهاند ۱۸۹۸ کاله پوری پدی عمیده وه چی اثری له پوی نظمی خخه د ملی نظمی ته په اتحالی ډول سره حرکت کوی .

خرنګه چی د ۱۸۹۹ کال په لومړی وختو کی پوهان او بالخصوص کیمیا پوهانو پدی باره کی کافی معلومات پخپل لاس کی نه درلودل نو په دغه اساس یو رډت شمېر پوهانو د ماکس پلانک د نظریاتو سره مخالفت وکړ او د سرکی لاره یی غوره کړه . دی محتالمتو او سرکېږ د ماکس پلانک د حېثیت مهم خخه وه وګرځاوه او نه یی د سرکېږ د لاسه ورکړل نو یی نځه پروا نه یی چی یو کتاب دی په همدې باره کی ولیکي او دامریکالی پوهانو پر نظریاتو باندی رڼا واچوی .

ماکس پلانک پخه کاله وروسته یعنی په ۱۹۰۶ کال کی بریالی شو چی د ټولو پوهانو نظریات او عقائد په دې موضوع کی وخپل تخان ته راوګرځوی د جلب کړی .

ټولنیز ژبی یو

ډول المان او نوری لری

داسی امکان لری چی تخمینی تصور او فکر وکړی چی په هره ژبه کی نوری (حروف) مساوی دی مگر داسی نه ده لکه چی (دري) پنځه خلوینت نوری ، عربی نه وینت نوری ، انگلیسی او ها ایندلی هره یوه شپږ وینت نوری ، ایټالوی او وینت نوری ، یونانی خاوینت نوری ، اسلاوی خلوینت نوری ، قیطی دودیرش نوری ، فرانسیوی پنځه وینت نوری لری او جیسمالی ژبه الفبا نه لری او دهغه په عوض تقریباً شل زره شکلونه او سیلابونه په خپل ایک او لیکنه کښی استعمالوی .

خورا لیری ستوری

شکل کی نومی روسی ستوری پېژندونکی د متحکمی له کړی خخه پوخورا لیری ستوری کشف کړ .

د ستوری زموږ خخه د لسو ملیار پونو نوری کلونو په فاصله لیری واقع دی او په پوهنانه کی د متحکمی له کړی خخه ۱۶۵۱۰۰۰۰ زرو کیلو متر و په سرعت لیری کیږی .

مخککه په څه شکل ده

(د ۱۲۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰)

د خپلې صحیح غوښتنې څه چې د حاکم
سره ئې په هغه کې بحث کاوه تر څو د
خو شحاله شو چې خپل حرکت ئې ته د حرکت
درې مېاشي دمخه د غوښتنې څه چې د
کسب ستو کلی د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

نړۍ ته هر زیدونکي په څه چې د
ته په ناست و او په هغه خوا چې نړۍ هر زیدونکي
نملی و او په هغه ځای کې چې دده دسترگو
نهام شوی و ناست و پر غمگین او همپنه په
نې ژېدل .

نومړۍ امیدواره و چې رفیق ئې داسې
پسله یوڅو مودی ما یوسه او ناامیده شو .

نړۍ ته هر زیدونکي په هره ورځ په فکر
کې دا تکرار و ل چې : اېوهیوم چې نړۍ
هر زیدونکي د مخکې څه و آسمان ته
ولېدلی دی .

آمانپری هر زیدونکي په پوره صحت
سلامتی او نامیایي حرکت کوي .

د شپاهم پر هغه لار چې کله ئې د
ته پر بله لار وکلی ته راغی ، هغه وخت د نړۍ
ته هر زیدونکي دا ومنله چې مخکې هر دی او د
کړۍ په شکل ده او خلک کولای شي چې د

مخکې پرمخ ژوند وکړي چې پسی ئې نوزد
وحواله اوسر و نه ئې په مخا او حاکم کې تر
دی ، او د خپل کلسی نوم ئې د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
(لوېدی مخکې) د نامه پر ځای و ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
کښېنود لکه د نور وکدو .

اوس نو کومه برخه ددی چې د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
کومه برخه ئې د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

حکمت شپه راځي چې مخکې د کړۍ په شکل
او تر څو د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ خو په ولاړ شي او
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ په ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ وړ کړي
تد عم و ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ته رسوي چې حرکت
دو ځلې کړي چې د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ خو په هغه
۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ .

د سیره رڼه د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ پخوانیو
ځانګړي د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰
د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ د ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰

داستان

د سپينو زرو قنداني

(رابرت دال رول) د امريکا يو پخوانی
يو هاند لېکلی :

يوه ځوانه نجلی چې ډېره پوه ، تحصیل
لې کړی ، او د لویو پارک د ډوې معتبرې کورنۍ
څخه وه ، پوه ورځ له خپل بېسارڅخه دخپلې
عمه کره چې کورنۍ تر ښار دباندې و دڅو
ورځو هواخوړۍ د پاره ولاړه پسې ځای
کې پخوانی کورونه ډېر ، خو په دغه کور کې
يو اطاق هم و چې په هغه کې چندالي څوک نه
اوسېدل ، زیاتره به لې دروازه پر لې او وېل
کېده به چې پدغه اطاق کې د ډېر وارواح حاضر
او ډېر یان لري .

دغه نجلی ډوې ، درې ورځې دخپلې عمه
کره وه چې ناڅاپه هلته نور مهلمان نه هم راغلي
او چې موجودی حوالې ټولې ډکې شولې نو
عمه لې خپلې ورېرې ته وویل : په ځان کې
دومره جرئت ولې چې خپل اطاق مهلمنونه
ورځوشی او ته هغه درانه اطاق ته ولاړه ځی ؟
درېرې لې هم د عمه خبره منلې او وېل چې :
ره ته ډېر یانانو څخه نه ډیر ډیرم اونه د ډېر و په
ارواحالو کې دی وهم .

ښه شوه او هغه ناڅرانه بدلې په اېمه
زړه او بېله کوم وهمه هلته پېده شوه ، چې
ښه پېده شوه ، بدلې ته خوبه وینه او وېلېدل
چې پوې زړې ښځې سارې چې په پخواني طرز
لې دلو کړي کالي اعوستی دی اطاق ته راغله ،
لومړی لې کومه ډېره حس نه کړه ځکه ددې
ځمان شو چې د عمه د کور یوه نوکره لې ده او کار
به لري .

پدغه وخت کې زه او نړۍ هر ژېدونکي په
دوو مقابلو نقطو کې ولاړه وو او په دغه وخت
کې زموږ دواړو سروانه د آسمان وخوانه او
پسې مو د مخکې وخوانه دی . دغه ډول ونې هم
په دغه اوهم په هغه ځای کې په یوه ډول شه کپړی

او ددوی رېښې په مخکې کې نږدې سی
او ښاخلې لې د مخکې څه دباندې راوړی دی

دغه ډول باران او ژلې هم دور ښخ څه
مخکې ته را توایږي ، که یو څوک قدرب و فکر
کولوولري په آسانی سره منوجه کیدای شي
چې غور له دغه څه بل شي نه شي کیدای که
مخکې کړدی وی خلک د هغې ارمخ باندې د
هغو میړیانو وضعیت لري چې د همدولې
ارمخ باندې ځی .

آیا کومه برخه ددې قصې خیالباقي ده ؟
یوازی دغه برخه د خیال زېرند نه ده

چې لومړنی سفر د مخکې پر شا وخوا باندې د
دریاب له لاری څه په ډېر زحمت او تکلیف پای
ته ورسیدی .

دادی تاسې ته مو وویل چې د مخکې پر شا
خوا باندې مسافرت څنگه پای ته ورسیدی
آما نومې راسی چې د تاریخ پوځو ورقي را
واړه وو .

دغه نښل د علم او جهل په مابین کې یو جگړه
دی او د هغویو په مابینو او شهیدانو - وواح ده
چې د علم او نجوم په لاره کې لې د هیڅ ډول
کوښښ زحمت او حنی دخلکو په مابین کې
د حقیقت او د هغه د نشریدو په لاره کې د
هیڅ ډول قربانۍ څه سرندی غږولی دا دی
تاسې ته مو بیان کړل .

(پای)

لیکن تر څه فکر کولو وروسته ئې ورپه باد شوه چې تر پیدېدو د ښته خومی د اطاق دروازې ونړله، سره له زېږېدلي او وېرېدو، او خاص بیا هغه وخت د پوره وېرېدو چې هغه سایه ودرې نه نژدې شوې او سر ته ورکېته کس چې خبرې ورسره وکړي، لیکن ژبې ئې کوټک نه کاوه او پخې ئې له خولې نه راوت. پدې وخت کې بهرې زیاتې غلېه پرکړې، او بې اختیاره ئې پر سر تلنک راګرځېد. لیکن ځه کسې وروسته ئې سر له تلنکه را ایستلی چې وې کتل څوک نشته، نو ژر له ځایه پورته دروازې ته ورغله که ئې کتل، دروازې لکه څنگه چې وه ئې وې وه همغسې بڼه او هیڅ لاس نه دی وروړې شوی.

له دې پېښې څخه څه وخت تیر شو، او کله چې نجلۍ دخپل پلار کره وه هلته یوه شپه چې کورنۍ ئې او نوری مهلمنې هم - زه - شوی ناڅاپه ددوی په منع کې د پوې ناښاخته پېښې سایه ښکاره شوه له حاضرینو څخه چې زیاتره ئې پخې پېښې وې، تر هغه کړې نه داسې شی لېدلی او نه ئې په همغسې بڼه څوک پېژانده، لیکن هغې سایې پخپله خپل ځان معرفي کړ او داسې ئې وویل چې:

چې زما نوم (سارا کلارک) او زه په پخوا وختو کې ددغې نجلۍ د عمه د کور نوکره، او څه وخت دمخه چې دغه نجلۍ دخپلې عمه کره صحرا ته تللې وه یوه شپه می ځان ورته حاضر، او قصد می کړی ؤ چې دغه نجلۍ خپلې عمه (زما پخوانۍ پادارۍ ته) لدې امله چې زما څخه پخوا په هغه کور کې څه کناوی شوی وی واسطه او پر خپلو کتناؤ پخپله ځینې وخواړه.

لیکن ژبه می بڼه، بڼه شوی، هر څومره چې می کوشن وکړم چې اصلې مطلب ښکاره کړم مؤلفه نه شوم. دغه د پېښې او د کتناؤ پخپلې حس په ما کې د پوره زیات شوی دی چې تر اوسه نا آرامه، او هر کسې می زجر او عذاب دی له مجبوروی چې هغه کور ته چې په ژوندوتی هلته پکښې اوسیدم یوه وسیله پیدا کړم.

کله می دغه هغه وخت چې زه نوکره وم د سپینوزر د قنډانۍ او ځینې نور شيان می چې نومونه به ئې ذکر کړم بېلا بې صورت وپړی دی اوس څرنگه چې ښایي له خپل هغه کردار څخه پېښانه او په دې تکلیم څخه یم، زه به پوره خوښه او ممنونه شم که د ښه نجلۍ زما په باره کې له خپلې عمه څخه یوه پېښه را وغواړي څو آرامه شم، شيان ئې یو یو ذکر کړم. ایا ایت له ځایه شو.

تر دې وروسته کله چې نجلۍ د لومړي پلاد پاره دخپلې عمه سره ولېدل، د خبرو په ضمن کې ئې له عمه څخه پوښتنه وکړه آیا یو وخت تاسې داسې نوکره چې لوم ئې (سارا کلارک) وی درلوده؟

عمه ئې ورته وویل چې:
هو! تقریباً ۳۰ یا ۴۰ کاله دمخه د زموږ نوکره وه.

نجلۍ: دا څرنگه پېښه وه؟
عمه: پوره مهولو له اوباکه پېښه وه.
نجلۍ: کله چې هغه دلته نوکره وه آیا پدې کور کې مو د سپینوزر پوښی نه ؤ ورک شوی؟

ز موږ کوچيان امکان لري چې د پخواني تاريخي لسوي ژوندانه د دورې شپېتوب او مالدارۍ بقاياوي دوي ته ځكه کوچيان ډېل کيږي چې د کال د څلورو موسمو نوډاغيزي او جوي حالاتو د بدلون له کبله ددې دپاره چې يوداسي ځاي ومومي چې دوي او مالونه يې پر اوسيدلاي شي تل د ډوډي مينې څخه بلې ته لېږدي چې په اصطلاح دغه حرکت ته يې کوچيتوب ويل کيږي

غرونه بهاند سپيندونه او لولي پيدايوي لري نو ددوي د څرخايونه هم سره وېشل شويدي په هغو سيمو کي چې د زراعت او کرهڼې دپاره امکانات نه وي او په غير له بارانه په ډول ور رسيدلاي نه شي کوچيان په دغو سيمو کي په آزاد ډول تگ او را تگ کولای شي خو هغه سيمي چې چلنگي او غلې چرونه او دغرونه لري دغه سيمي ددوي په منځ

اودوي د لوني پښتونخوا هسرو سيمو ته په آزادانه ډول تگ او راتگ کولای شوای خو پدې وروست کي د ځينو سياسي لاندو له کبله ددوي په لېږدېدلو باندې قيود او شروط اېښودل شويدي د پلټونکو او نور سټانو څخه چې تر اوسه د کوچيانو په خصوص کي څه معلومات لاس نه راغلي دي دوي په يوه ډول داواني چې دافريقې د شمالي سيمو، دانلس د ځينو اولمنو، منځني ختيځ او آسټراليا د کوچيانو د ژوندانه

افغاني کوچيان چې زياتره برخه يې په پښتني کوچيانو مشهور دي د هغو آريائي ټبرونو څخه دي چې په زړه وکتاږو او افسانو کي دوي د پند

يکت او اېنت په نامه ياد شويدي او د پيري پخوا زماني راهيسې د ځينو مؤرخينو په عقیده دمیلاد پنځه او اوه زره کاله دمخه د پښتونخوا په بيلو سيمو کي اوسيدل .

ددغو کوچيانو مشهور خيلو نه اړي، د لوديانو، اټوالو، خوازکو، د پټانو، خروټو، ترکو ناصرو، اندېو، ساپها نځيلو او داسې نورو څخه عبارت دي څرنگه چې زموږ هيواد جنگ

افغاني کوچيان

ښاغلي ليليزي

کي په قومونو باندې وېشل شويدي او کله چې کال خراب او شلې د دوي د حيواناتو دپاره په کافي اندازه نه موندل کيږي نو ددې لاري څخه دوي په مشکلاتو اخلنه وي او د ډوډي او بلې قبيلې د سيمو د اوښتلو په واسطه ددوي په منځ کي لوي جنگالونه او مسايل پېښيږي د افغاني کوچيانو د کوچيدلو سبب څه پخوا ډېره پراخه او مناسبه وه

حالات ډېر توپير له سره لري ددوي د ژوندانه وضع د حيواناتو په رانېولو او خرڅولو باندې بناده د کرهڼې په چارو نه ډوډي او هغه چې د منند او يا مترقي ملتونو د څنگه اوسېږي هموي تل خپل اومه مواد لکه وړي، پوستونه، غوړي او نور مال پر هغوي پلوري او په مقابل کي يې جنس او اوښلي ټوکران ځني اخلي چې دغه بېاد سوانه يو هيوادولو په سرحدو ټوکي پلوري چې د داسې تجارت کولو په واسطه اوس دوي زياتره شتمني اوښه مالي استعدادونه لري . د افغاني کوچيانو زياتره لوي تجارتی بازارونه د کلات او

شاجوی سیمې اود پکتیا ټنگي
دی ددې نه پرته ټنډې افغالي
کوچیان شته چې هغو ته موږ نیم
کوچیان هم ویلای شو دوی دخپلو

موږو څخه ډېر لیرې نه ټنډې د
کال زیاتره برخه دوی په کېږدو
کې اوسې خو په ژمی کې بیرته
خپلو کورونو ته ستنېږي دوی په

مالدارۍ او غارو روزلو زیاتره
اڅنه وی او که کال به او حاصل
خیزه وی په کرهڼه هم کله لاس

پورې کوي، یعنې مالدارۍ او
کرهڼه لیسره کپه کې وی ددغو
ډولو کوچیانو نمونې موږ د
افغانستان په جنوب اویدینو

سیمو کې زیات لیدلای شو چې
هغه د نورو اسحاق زو بارکزو

اڅکزو او داسې نورو ټبرونو
څخه عبارت دي .

(کلموس فر دیناند) چې د
افغاني کوچیانو په خصوص
کې مسئله مقاله لیکلې ده دیو
لږ څېړنو وروسته وایي :

چې په نړۍ کې کوچیان په
ایلو، ایلو، ډوانو، کر، ډو، کی
او سپری د لیمڅې کړدی کیږدی

او خرنګاه چې په منځني آسیا
کې پیدا کیږي او توری کیږدي
چې په منځني او نژدې ختیځ کې

سار ټنډې اخیستل کیږي همدا
شاني په تبت کې یو ډول کیږدي

پیدا کیږي چې د نژدې ختیځ د
کېږدو سره اړیکه لري او دا به له
دې کبله وی چې لوړو کېږدو
پخوا د ختیځ او لویدیځ ترکستان
په شمول په لوېدیځو سیمو کې رواج
درلود د تاریخي منا ټنډو څخه
معلومېږي چې هندو اروپایان
د افغانستان څخه ختیځ خوا ته
خپاره شول چې د چین د سرحدونو
او کاني ولایت پورې ورسیدل دا
کور دوه زره کاله دمخه د هن د
کورنۍ د مشرانو په زمانه وه همدا
شاني توری کړدی پخوا لدې چې
په ختیځ کې استعمال شې موږ دوی
وی ټنګه نو امکان لري چې هندو
اروپایان د تورو کېږدو او سید-
ولکي وه د ارباطه ترکانو او
مغولانو له لرغل څخه وروسته
وخلیدله او دوی په پخوا زمانه
کې د تبت له کبله تبت ته نژدې
کې وروسته بیا د نژدېوالي له
منځه ولاړ او هغه د ترکانو او مغولو
د لرغونو له امله و چې هندو
اروپایان له منځني آسیا نه
وېستل تولدې امله د دوی په دغو
سیمو کې یوازی د کراسټی کړدی
کړدی پیدا کیږي او داسې څر-
ګند کیږي چې په منځني آسیا کې
کې نږدې کېدې نسبت څرګند و ته
پخواني دی دغه محقق وایي په
افغانستان کې د کېږدو ډولونه
سته د ختیځ افغانستان د غلجیا او ،
د افغانستان په جنوبی او شرقی
کې د درانیانو او د غور د خلکو .

د ژوندون مجلې څخه

(د ۲۵ مخ باندې برخه)

د سپینو زرو قنداني

عمه : لږ څه فکر کړي
وټي ويل : په زړه کې مې
راکړزی چې د سپینو زرو
قنداني او ټنډې نور شيان
غلا شوي وه .

نجلۍ : آيا ستا زړه له
درته ويل چې دغه شيان دي
(سارا گلارک) او دې وه .

عمه : په . هغه دوه مړه به
بنځه وه چې په هيڅ صورت
ممکن نه ده چې د دغې کارو
نسبت هغې ته وشي .

وروسته نو نجلۍ یعنې
ورېرې ټي ټول تفصیلات
ورته بیان، او دوه کوچیانو
هغه یادابنت چې په خاطر
کې ټي و ورته ووايه، آخر
عمه ټي د نجلۍ د شفاعت
سره سم دلو کړی له کفنا هو
څخه ورته شوی او وټي ويل ؟

وختی چې هغې داسې
کار کړی دی لوزه ترخپلو
دیانو ور تیره او پخپلې
ورته کوم .

تر دغې ورځې وروسته
هغه د عمه د کور خولۍ د
نورو خو نو په شان د ګډاري
شوی، او هلته بیا له چا پیري
لیدلې، او نه د کومو مې و
ارواج ولیده شو .

د (نیازی) ژباړه
(پای)

پیاوړی او مسعودی ټولنسی

هغه جامعه پیاوړی
نه ده چې د نفوس له
نظره ډېره او په کثرت کې
واقع ده .

ستره ټولنه هغه نه ده
چې د ارضي ساحې له مخې
پراختیا او وسعت ولري
یواځې سترګام او مسعود
خلک هغه نه دي چې بیارونه
لې په لارېکو ښکلو ښکلو
صناعتي موسسو او حاصل
خیزو منابعو سمور شوي
وي .

په هغې جامه کې
خپراشته چې وګړي لې لکه
بې روح او بې ارادې اېزار
د هر چا شومې او د اغراضه
په کې آرزوګانې پر مخې
کوي .

هغه لوی خلک نه دي
چې د پلرو او لیکونو په کار
نامو ویاړې او خپل ژوند
په طغیلي ډول تېروي .

ستره جامعه هغه ده
چې هلته پلار زوی ته د

ایمان داری او شهادت
اخلاص او امانت مېړانې
شجاعت حلم او دیانت درس
ورکوي .

هلته مور و خپل زوی
نه د زانګو څخه رالېوېسي
بیاد عقل تر رشد او کمال

پورې د وطن پرستۍ او غ
پرورې د باطلو او ناروا

سره د هجادي او د پینوا او
لوېدي سره د مرستې او
تعاون د فاسد او خطا کار
څخه د بیزارۍ او د خپل
ولس د پاره د شفقت او
خدمت تعلیمات وړېساد
وي .

هلته چې د خوار او
غریب سره همدردی او غم
شریکي کېږي .

هلته چې دروغ ویل او
خطا ایستل کورنۍ وجود نه
لري هلته چې بې پرستۍ او
پاز خواستې د ټولو پېلاوو
او خراب کار یو منشا
بولي .

هغه چې ټوله په ټول قوت د
تفاق دواړې د نه اوزه د کلمه او
د حذف کولو په لټه کې دي هلته
چې د بشري او انساني کرامت د
د مقام ساتل د هر چا د حقوقو ته
احترام کول د مضر و عناصر و د
اموالو سره مجادله کول د هغه
مخای د خلکو آخرنی او وروستی
آرزو ده .

هلته چې در شوت خوړو او
ظالمانو، د قانون څخه د منجر
فینوا او متحجسوزو کسانو د
اجتماعي عدالت او د خلکو د
اسایش او رفاهیت د پېژندنې لوسره
اخلاقي، جدي مبارزه پرمخ
روانده .

هلته چې بې غاړه او نا پوهان
تر هر څه د منجه د سعادت اوسمې

لاری د پېندلو په هکله د پوهانو
او عالمانو او مشرانو څخه مشوره
او استمداد غواړي ستر
خلک دي او هغه پیاوړي او
مسعوده جامعه ده .

نظام الدین (برکي وال)